

Власта во примитивното општество

Пјер Кластр

1976

Големиот напредок кој етнологијата го оствари во последните дваесеттина година им овозможи на примитивните општества да ја избегнат, ако не својата судбина (исчезнување), тогаш барем понатамошниот престој во некој вид егзотични забрани, на што западната мисла и имагинација досега редовно ги осудуваа. Наивното уверување во апсолутната супериорност на европската цивилизација над сите останати општествени модели, постепено беше потискувано од светогледот на културниот релативизам, кој отфрлувајќи ја империјалистичката глорификација на хиерархијата на вредноста, настојуваше да го афирмира начелото на коегзистенција на културните разлики. Со други зборови, на примитивните општества повеќе не гледаме со очи на љубопитни и зачудени, и по малку посветени, аматери-хуманисти. Денес ги сфаќаеме сериозно. Прашање е само колку сериозно.

Што точно подразбираме под примитивното општество? На тоа прашање може да се одговори и од гледиште на класичната антропологија, преку обидот да се пронајде онаа суштинска карактеристика на примитивното општество која го прави несведливо на некој друг општествен облик. Затоа велíme дека примитивните општества се општества без држава. Тоа се општества кои немаат одделни органи на политичка власт. Во зависност од присуството или отсуството на држава, сите општества можат грубо да се поделат на две групи: на општества без држава и општества со држава, на примитивни и останати. Се разбира, тоа не значи дека сите општества со држава се идентични: ништо не дозволува сведување на најразличните историски конфигурации на еден тип, ниту изедначување на архаичната деспотија, либералната буржоаска држава и тоталитарната фашистичка или комунистичка држава. Но тоа внимателно разликување, кое пред сè треба да ни овозможи тоталитарната држава да ја согледаме како радикално нов и специфичен феномен, би требало да ни помогне да ја воочиме и карактеристиката која сите општества со држава, како класа, ги прави сосема различни од оние примитивните. Во сите тие општества присутна е поделба која кај овие другите изостанува; сите општества со држава се поделени на господари и поданици, додека општествата без држава не знаат за таква поделба. Да се зборува за нив значи да се зборува за хомогени, неподелени општествени тела. Оттука, повторно доаѓаме до нивната етнолошка дефиниција: тоа се општества кои немаат одделни органи на власт, во кои власта не е одвоена од општеството.

Сериозниот пристап кон примитивните општества подразбира усвојување на таа пропозиција, која всушност совршено ги дефинира: посебната политичка сфера кај нив не е одвоена од општествената. Уште од своите почетоци во Грција, западната мисла тежнеела суштината на човекот и општеството да ги дефинира политички (човекот е политичко животно), истовремено согледувајќи ја суштината на политичкото во поделбата на општеството на надредени и подредени, на оние кои *знаат* и издаваат наредби и на оние кои *не знаат* и кои се покоруваат на тие наредби. Општественото секогаш е политичко, а политичкото секогаш подразбира спроведување власт (легитимна или не, сеедно) на еден или неколкумина врз остатокот од општеството (на нивна корист или штета, овде исто така сеедно). За Хераклит, како и за Платон и Аристотел, нема општество освен под власт на кралеви. Општеството е незамисливо без поделба на оние кои издаваат наредби и на оние кои се покоруваат, а онаму каде што таквата власт изостанува, започнува областа на инфраопштественото, областа на неопштеството.

На почетокот од 16 век, Европејците на сличен начин ги опишувале јужноамериканските Индијанци. Забележувајќи дека поглаварите немаат никаква власт над племето, дека не постојат ниту оние кои наредуваат ниту оние кои се покоруваат, заклучиле дека тука нема никаква власт и дека оттаму тоа и не се вистински општества. Само Дивјаци, без вера, закон и крал.

Често се случувало и етнологите да бидат затекнати во обидот не толку да сфатат, колку едноставно да опишат една егзотична карактеристика на примитивните општества: сите тие таканаречени водачи, поглавари се лишени од каква било политичка власт. На прв поглед, ништо поапсурдно: како воопшто да се сфатат одвоено институцијата на поглавар и власта? Која е нивната улога ако им недостига токму она што би требало да биде нивниот главен атрибут, правото на спроведување на власта над заедницата? Во стварноста, меѓутоа, тоа што поглаварот нема власт не го прави бескорисен. Напротив, општеството му доделува одредени задачи, така што на него може да се гледа како на некој вид неплатен јавен службеник. Кои се всушност задачите на поглаварот без моќ? Пред сè, тој е одговорен за тоа да го зачува општеството како целина, како единствен тоталитет, да ја афирмира неговата посебност, неговата автономија и независност во однос на другите заедници. Со други зборови, примитивниот водач, пред сè е човек кој зборува во име на општеството кога околностите и настаните ќе го доведат во контакт со други групи. За примитивното општество другите секогаш се поделени во две групи: пријатели и непријатели. Со пријателите се склучува и зајакнува сојузничството, а со непријателите, ако нема друг избор или ако се донесе таква одлука, се војува. Тоа значи дека конкретната улога на поглаварот пред сè доаѓа до израз во односите на општеството со надворешниот свет. Таквата улога бара поглаварот да покаже одредени способности: вештина и дипломатски талент неопходни за консолидација на сојузничките односи од кои зависи безбедноста на племето; храброст и воинствена природа неопходни за ефикасна одбрана од непријателски напади или заради преземање (доколку е можно) победнички офанзивни походи.

Но, зарем тоа не се задачите на еден министер за одбрана? Се разбира, но со една суштинска разлика: примитивниот поглавар никогаш не носи одлуки врз основа на сопствениот авторитет (доколку тоа може така да се нарече), кои потоа ги соопштува на заедницата. Стратегијата на сојузничствата кои ги развива или војната тактика која ја осмислува никогаш не се негово сопствено достигнување, туку нешто што точно одговара на желбата или експлицитната волја на општеството. Сите договори и преговори се јавни, а намерата да се тргне во војна се соопштува само доколку општеството веќе донело таква одлука. Природно, ниту еден друг аранжман не е можен: кога некој водач би се обидел на своја рака да склопува сојузничтва или да предизвика непријателство со соседите, тој никогаш не би можел да го натера општеството да ги прифати неговите цели, токму затоа што, како што видовме, нема никаква власт. Тој има само право, поточно обврска, да биде говорник: на другите да им ја соопшти волјата и желбите на своето општество.

Што е со улогата на поглаварот, не како претставник на својата група во надворешните односи туку внатре самата група? Ако поглаварот е признат како водач (говорник) сè додека го афирмира единството на општеството во однос на другите заедници, тој за возврат, за квалитетите прикажани во таа служба, стекнува одредена доверба. Поглаварот стекнува извесен престиж кој обично, и сосема погрешно, се изедначува со власт. На неговото мислење, поддржано од престижиот, внатре заедницата ќе се придава поголе-

мо внимание отколку на мислењето на другите поединци. Но, тоа посебно внимание кое му се укажува (иако ниту тоа секогаш не е случај) никогаш не оди толку далеку за да овозможи неговиот збор да се претвори во наредба, во говор на власт. Неговото мислење ќе биде уважувано сè додека го изразува ставот на општеството на единствен тоталитет. Оттаму, следува дека поглаварот не само што не може да артикулира наредби за кои знае дека никој не би ги слушал, туку не може дури ниту да пресудува во споровите кои се јавуваат помеѓу поединци или помеѓу семејства. Во тие случаи тој нема ни да се обиде спорот да го реши повикувајќи се на некаков непостоечки закон чијшто орган би бил тој; тој ги повикува спротивставените страни на разум, ги моли да покажат добра волја, постојано повикувајќи се на древната традиција на добрите односи наследени од предците. Од неговата уста не излегуваат зборови кои се обидуваат нешто да санкционираат и да воспостават однос на наредба-извршување. Тоа е дискурс на самото општеството за самото себе, говор со кој тоа се потврдува како нераздвојна заедница и со кој ја истакнува својата волја да го зачува своето неподелено битие.

Примитивните општества се неподелени општества (и затоа секое од нив себеси се согледува како единствен тоталитет); бескласни општества, без угнетувачи и угнетени, без оние кои владеат и оние кои се потчинуваат, без одделни органи на власт. Затоа на нивната социологија мора да се пристапи крајно сериозно. Дали ова експлицитно раздвојување на поглаварот и власта значи дека во тие општества не се поставува прашањето на власт и дека тие всушност се аполитични? Еволуционистичката мисла - и нејзината навидум најмалку деградирачка варијанта, марксизмот (особено оној на Енгелс) - смета дека навистина е така. Причината за тоа е токму нивниот примитивен карактер, тоа што станува збор за првобитни општества. Тие го претставуваат детството на човештвото, првата фаза на неговата еволуција и тоа е причината зошто треба да се сметаат за непотполни. Нивната судбина е и понатаму да се развиваат, да станат зрели и на тој начин од аполитички да преминат во политички. Судбината на секое општество е да биде поделено, власта да биде одвоена од општеството, со државата како орган кој најдобро знае кој е вистинскиот интерес на општеството и секој поединец, и која себеси си го доделува правото да ја спроведува таа волја.

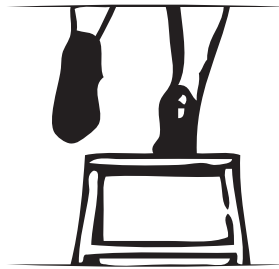
Така изгледа традиционалното, квазиуниверзално сфаќање на примитивните општества без држава. Отсуството на држава е доказ за нивната недовршеност, за ембрионалната фаза на нивното постоење, за нивната аисторичност. Но, дали навистина е така? Јасно е дека овде се работи за најобична идеолошка предрасуда, која историјата ја гледа како *нужно* движење на човештвото низ различни општествени конфигурации кои механички се сменуваат една со друга. Но таа неотолошка историја и нејзиниот фанатичен континуитет мораат да бидат отфрлени: на примитивните општества повеќе не може да им се доделува нулти степен на историчност. Тие повеќе не можат да се сместуваат во контекст во кој историјата е нешто што допрва треба да им се случи, врз основа на однапред зацртана судбина. Ослободена од овој наивен егзотизам, антропологијата би можела сериозно да му пристапи на суштинското прашање на политичкото: зошто примитивните општества немаат држава? Како потполни, зрели општества, а не повеќе како инфраполитички ембриони, примитивните општества немаат држава затоа што ја одбиваат, затоа одбиваат поделба на општественото тело на оние кои имаат власт и на оние кои се потчинуваат на таа власт. Политиката на Дивјакот се состои во постојано оневозможување на појавата на одделни органи на власт, во спречување на фаталната средба помеѓу институ-

цијата поглавар и спроведувањето на власта. Во примитивното општество, нема одделен орган на власт, бидејќи власта не е одделена од општеството; општеството, како единствен тоталитет, ја има власта со цел да го зачува своето неподелено битие, за во себе да ја спречи појавата на нееднаквост помеѓу господари и поданици, помеѓу поглаварот и племето. Да се има власт значи таа да се спроведува. Тоа подразбира доминација над оние над кои таа власт се спроведува. Токму тоа е она што примитивното општество го одбива и што отсекогаш го одбивало; тоа е причината зошто поглаварите немаат никаква власт, затоа што таа не е одвоена од единственото тело на општеството. Одбивањето на нееднаквоста и одделната власт ја претставува секогаш истата и постојана грижа на примитивните општества. Тие многу добро знаат дека ако се откажат од таа борба, од постојаното блокирање на оние подземни сили кои во луѓето ја будат желбата за власт, но и желбата за потчинување (ова второто е подеднакво важно) ќе ја изгубат својата слобода.

Институцијата поглавар во примитивното општество е само привидно место на власт. Каде таа навистина се наоѓа? Во самото општество, кое на неа има исклучиво право и кое ја спроведува како неразделна целина. Таквата власт си поставува секогаш исти цели: да го одржи општеството во состојба на неподеленост и да ја спречи појавата на нееднаквост помеѓу луѓето, бидејќи тоа подразбира поделба внатре општеството. Тоа значи дека таа власт е вперена против сè што би можело да го отуѓи општеството и да воведи нееднаквост. А тоа повторно значи дека власта, помеѓу другото, се спроведува и над онаа институција во која би можела да се зачне идејата за власт одделена од општеството: над поглаварот. Внатре племето поглаварот се наоѓа под постојан надзор; општеството секогаш води сметка за тоа неговата желба за престиж да не се искривоколчи во желба за власт. Ако таа желба сепак се појави и стане премногу воочлива, општеството применува проста и ефикасна процедура: го напушта или го убива. Примитивното општество можеби е опседнато со баучот на поделбата, но затоа без сомнение располага со начин да го истера од себе.

Примерот на примитивните општества ни кажува дека поделеноста не е природна карактеристика на општественото битие, со други зборови, дека државата не е вечна, туку дека има свој датум на раѓање. Како таа воопшто се појавила? Прашањето за потеклото на државата треба да се постави на следниот начин: под кои услови некое општество престанува да биде примитивно? Која е причината за појава на државата во одреден историски момент? Нема сомнение дека само внимателно истражување на функционирањето на примитивните општества ќе ни овозможи да го расветлиме тоа прашање. А таа светлина, насочена кон моментот на раѓање на државата, можеби ќе ни помогне да ја согледаме и можноста (остварлива или не) за нејзината конечна смрт.

Анархистичка библиотека

Пјер Кластр
Власта во примитивното општество
1976

Pierre Clastres, *Archeology of Violence*, Semiotexte 2010, New York
Наслов на оригиналот: „Du pouvoir dans les sociétés primitives“. Превод: Стефан
Симоновски.

www.anarhisticka-biblioteka.org